

L'ESCOLA DEL TREBALL

Narració a càrrec de Isabel Fernández Carramiñana, historiadora (durant 25 anys, professora d'Història de l'Escola del Treball)

Localització: c. del Comte d'Urgell, 187

Arquitectes: Rafel Guastavino, 1870; Joan Rubió i Bellver (reforma), 1929

L'ESCOLA DEL TREBALL: un projecte polític en un temps i un espai

La instrucció i l'educació són els grans oblidats del segle XIX. La situació de canvi polític constant, les guerres entre liberals i carlins, dos mons enfrontats, esperança de canvi per a uns i l'aferrissada intenció de mantenir la tradició per als altres, va apartar l'interès per l'educació del panorama polític espanyol.

El segle XIX anava caminant i l'ensenyament obligatori no es decretaria. L'ensenyament en totes les etapes estava desfasat, era pobre, minoritari, amb preponderància de l'Església i amb absència total d'ensenyaments tecnicoprofessionals, dels quals tan necessitats estaven els progressos econòmics de la societat.

La revolució del 1868, *la Gloriosa*, va canviar les velles estructures, va acomiadar Isabel II de Borbó i la Diputació de Barcelona, sensible al creixement continu de la indústria de la ciutat, va donar llum verda a un projecte de Ramon Manjarrés que l'Ajuntament havia rebutjat: Manjarrés volia una institució d'ensenyament obrer que naixeria juntament amb la I República.

Tot el trasbals polític del segle XIX i d'inicis del segle XX afectaria la situació de l'escola en general, i també dels ensenyaments tecnicoprofessionals.

La burgesia catalana va veure, després del desastre del 1898, que Madrid no havia defensat ni defensaria els seus interessos; va quedar més clara que mai la consciència de defensar-se des de casa: si vols estar ben servit, fes-te tu mateix el lilit. I van començar les primeres associacions que donarien cos a l'esperit catalanista, amb el lema *Defensar Catalunya*.

El 1901, es va crear la Lliga Regionalista. Aquell primer partit a Catalunya defensava els interessos industrials de Catalunya, d'una Catalunya que no tenia recursos naturals però sí que tenia un elevat esperit de risc, que invertia en una indústria cada vegada més activa i necessitava planejar i impulsar una cultura industrial. La Lliga Regionalista, segons Quim Nadal, el partit industrial, dirigit per Cambó, es va centrar a dibuixar el mapa de com havia de ser Catalunya. Es proposava transformar i fer de Barcelona una ciutat model, que els seus habitants tinguessin més bona qualitat de vida i reduir el grau d'analfabetisme: als inicis del segle XX, es va fer palès que més de la meitat dels barcelonins no sabien llegir ni escriure, i això els impedia accedir als llocs de treball de la indústria moderna.

La Lliga, amb Prat de la Riba al capdavant, en aquell moment, va creure que l'endarreriment cultural era una de les traves que impediien prendre consciència de la pròpia identitat i, per tant, que la política cultural havia de tenir dos nivells: investigació i ensenyament, és a dir, socialització de la cultura.

Prat de la Riba, president de la Diputació de Barcelona, autor de la *Nacionalitat catalana*, volia convertir-la en una eina de difusió cultural, davant de l'immobilisme de l'Estat espanyol. Va marcar clarament la diferència i Catalunya es va haver d'anar adaptant a les necessitats que representaria ser el motor econòmic d'Espanya.

El període decisiu va ser la Mancomunitat de Catalunya (1913-1923). No hi va haver poder polític, però es va dissenyar un projecte de país que, malgrat quedar truncat per la dictadura de Primo de Rivera, es recuperaria en la II República, tornaria la interrupció amb la llarga dictadura franquista i es recuperaria des del 1978 fins a l'actualitat.

L'Escola del Treball va néixer el 1913, amb la Mancomunitat, i va donar llum a les necessitats que ja s'havien manifestat des del segle anterior. Seria la universitat obrera.

Des de la proclamació de la Mancomunitat fins avui, el 2020, podem estudiar l'evolució industrial del nostre país a través dels ensenyaments impartits a l'Escola del Treball. Les especialitats impartides marquen l'evolució tecnològica i la demanda social, des d'oficis que ja són història fins a les noves tecnologies amb projecció de futur, adaptant-se en cada moment al que ara anomenem *mercat*: des dels conductors de màquines de vapor, automoció, electricistes, teixidors, capatassos d'obres i delineants, fins a l'actualitat, els d'automatització i robòtica industrial o sistemes de telecomunicacions i informàtics, entre molts d'altres.

Per primera vegada en la història d'aquest país, la llengua vehicular va ser el català.

Per ser alumne de l'Escola del Treball, havies de tenir més de catorze anys per poder accedir als ensenyaments professionals.

Havies de saber llegir i escriure i havies d'estar treballant, ser obrer.

El curs era de règim nocturn. Les classes començaven a les 19 h, quan s'acabava la jornada de treball. El curs acadèmic durava dos quadrimestres, d'octubre a maig.

L'Escola del Treball tenia l'objectiu de ser el puntal de la cultura obrera. A més de les matèries tècniques de cada especialitat, s'hi feien xerrades i conferències que ajudaven els alumnes a créixer com a persones, a desenvolupar el seu esperit humanista i la consciència de país. També s'hi impartien cursos de francès.

Hi havia obrers que vivien en situacions poc salubres, en famílies molt nombroses i en espais molt reduïts, en espais de treball foscos i amb soroll, amb llargues jornades laborals, patien cansament... Per tot això, el noucentisme proclamava uns espais arquitectònics que compensessin l'esforç, que els fessin sentir orgullosos de pertànyer a una institució: espais grans, il·luminats, profusament decorats amb al·legories i símbols, amb decoració fitomòrfica, fulles d'acant i de roure, de sacrifici i creixement, el cep i la vinya, sacrifici i fecunditat, el magraner, símbol de la unitat de l'univers i també de fecunditat... Tots són referents bíblics de la cultura mediterrània. Aquest orgull compensatori d'un gran esforç realitzat és el que ara anomenem *ascensor social*.

Per a moltes generacions de barcelonins, ha estat un orgull haver passat de pares a fills per l'Escola del Treball.

L'espai arquitectònic ha anat evolucionant amb el pas del temps. Rafael Guastavino va projectar Can Batlló en quatre illes de l'Eixample. Un gran complex industrial amb una gran xemeneia, que és el senyal inconfusible que estem dins un vapor, el ram de l'aigua. Aquest espai va ser el bressol de l'Escola del Treball. La Mancomunitat, amb la direcció de Prat de la Riba, va comprar els terrenys a la família Batlló i va encarregar la construcció de l'Escola del Treball a Josep Goday i Casals, arquitecte mataroní, deixeble de Puig i Cadafalch, que va compartir amb el mestre la passió pels estudis d'art medieval i que, des del 1917 fins al 1923, va construir els projectes escolars de la Mancomunitat dins de l'estil d'aquella etapa: el noucentisme.

La vinguda del general Primo de Rivera, el 1923, va treure les competències a la Mancomunitat, va centralitzar el projecte educatiu, va cessar els càrrecs de la Diputació i va perseguir el catalanisme. Els partits i la llengua catalana es van prohibir, però la necessitat dels ensenyaments professionals no podia quedar enrere, si el país havia de tirar endavant. Va ser en aquell moment quan es va apostar per reestructurar l'edifici de l'Escola Industrial i per compartimentar les parts que la formaven, que han perdurat fins ara:

- L'Escola d'Enginyers
- La residència d'estudiants
- L'ampliació i la façana de l'Escola del Treball
- La construcció de la piscina i espais esportius

Aquesta reforma, amb voluntat de grandiositat gegantina, pròpia de les dictadures feixistes del moment, es va encarregar a l'arquitecte Joan Rubió i Bellver, deixeble de Gaudí, també reusenc i vinculat al moviment tardomodernista.

Rubió, home de la Lliga i, per tant, vinculat a la Mancomunitat, va construir una gran quantitat de projectes de titularitat privada, però també públics. Els més colossals van ser els espais de l'Escola Industrial. D'aquests projectes, destaquem la similitud entre la capella del poble de Raimat i la capella de la residència d'estudiants, que avui es diu Ramon Llull, així com també el vestíbul de l'Escola del Treball. Els arcs catenaris, els esgrafiats sobre fons ocre i els sostres de fusta pintada marquen clarament l'idolecte de Rubió i Bellver per aquest tipus de construccions.

Rubió i Bellver pertanyia a una nissaga d'arquitectes: era l'oncle de Rubió i Tudurí i va ser l'avi d'Ignasi i Manel Solà Morales.

Per tant, aquests espais del que actualment coneixem com a *Escola Industrial* formen part d'un patrimoni d'arqueologia industrial que documenta l'estudi del nostre passat i l'empremta dels grans arquitectes que van desenvolupar els seus projectes en els diferents moments de la història del nostre país.